

Sygn. akt XV Ca 1836/15

POSTANOWIENIE

Dnia 23 września 2016 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział XV Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Michał Wysocki

Sędziowie: SSO Brygida Łagodzińska (spr.)

SSO Arleta Lewandowska

Protokolant: prot. sąd. Barbara Mischczuk

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 23 września 2016 r. w Poznaniu

sprawy z wniosku W. H. (1)

przy udziale małoletniej N. H. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego R. H., R. H., K. H. (1), małoletniej S. H. (1) reprezentowanej przez przedstawicieli ustawowych M. H. (1) i K. H. (2) oraz (...) Bank (...) SA z siedzibą w W.

o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku po M. H. (2)

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawczynię

od postanowienia Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu

z dnia 16 września 2015 r.

sygn. akt I Ns 532/15

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i znieść postępowanie w zakresie rozprawy przeprowadzonej w dniu 16 września 2015 roku i sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Brygida Łagodzińska Michał Wysocki Arleta Lewandowska

UZASADNIENIE

W dniu 26 marca 2015 r. wnioskodawczyni W. H. (1) w imieniu małoletniej N. H. złożyła wniosek o uchylenie się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia woli w przedmiocie odrzucenia spadku po M. H. (2) zmarłym w dniu (...). w P., z uwagi na błąd co do prawa.

Na rozprawie w dniu 16 września 2015 r. wnioskodawczyni W. H. (1) oraz uczestnik R. H. oświadczyli, że przysługujący ich córce N. H. na podstawie ustawy spadek po M. H. (2) odrzucają.

Postanowieniem z dnia 16 września 2015 r. Sąd Rejonowy Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu w punkcie 1. odmówił zatwierdzenia uchylenia się przez W. H. (2) i R. H. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia woli w imieniu małoletniej N. H. w przedmiocie odrzucenia spadku po M. H. (2) zmarłym w

dniu 18 września 2010 r. w P., przed śmiercią stale zamieszkałym w P., w punkcie 2. kosztami postępowania obciążył wnioskodawczynię w zakresie przez nią poniesionym.

Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania Sądu pierwszej instancji:

M. H. (2), zamieszkała ostatnio w P., zmarła w dniu(...) w P.. M. H. (2) pozostawił długi spadkowe z tytułu kredytów. Wartość długów przekraczała wartość czynną spadku. Postanowieniem z dnia 30 maja 2011 r. wydanym w sprawie o sygn. akt IV RNsm (...) Sąd Rejonowy (...) w P. zezwolił W. H. (1) zd. S. oraz R. H. na odrzucenie w imieniu małoletniej N. H. spadku po zmarłym M. H. (2). Postanowienie niniejsze uprawomocniło się w dniu 21 czerwca 2011 r. Po uprawomocnieniu się postanowienia o wyrażeniu zgody na odrzuceniu spadku wnioskodawczyni ani uczestnik nie złożyli przed notariuszem ani przed sądem w imieniu małoletniej N. H. oświadczenia o odrzuceniu spadku po M. H. (2). Oświadczenie takowe W. H. (1) oraz R. H. złożyli przed Sądem Rejonowym Poznań - (...)w P. w dniu 16 września 2015 r. Obecnie przed Sądem Rejonowym (...) w P., Wydział V Cywilny w sprawie o sygn. akt V Ns (...)toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym M. H. (2). R. H. był bratem M. H. (2) i odrzucił spadek po nim, składając przed Sądem Rejonowym (...) w P. oświadczenie o odrzuceniu spadku po M. H. (2) w dniu 10 maja 2011 r. Stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o dowody z dokumentów (tj. odpisu skróconego aktu zgonu M. H. (2), postanowienia o zezwoleniu na odrzucenie spadku i stwierdzenia prawomocności postanowienia, odpisu aktu urodzenia małoletniej N. H., oświadczenia wnioskodawczyni i uczestnika o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej N. H., akt sprawy o sygn. (...) Sądu), dowodu z przesłuchania W. H. (1) oraz R. H., a także złożonego przez wnioskodawczynię i uczestnika oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej N. H.. Wartość dowodowa dokumentów urzędowych nie budziła żadnych wątpliwości, nie została zakwestionowana przez żadną ze stron, a Sąd Rejonowy nie znalazł podstaw, aby uczynić to z urzędu. Również dowód z przesłuchania wnioskodawczyni oraz uczestnika Sąd uznał za wiarygodny w całości. Dał także wiarę dokumentom urzędowym zawartym w aktach spraw o sygn. (...) albowiem dokumenty te nie budziły wątpliwości Sądu i nie zostały zakwestionowane przez strony postępowania. W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał, że wniosek okazał się niezasadny. W pierwszej kolejności Sąd Rejonowy ustalił termin, do którego wnioskodawczyni oraz uczestnik (jako przedstawiciele ustawowi) winni złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej N. H., powołując się na przepisy art. 101 § 3 k.r.o. oraz art. 1015 § 1 k.c. oraz orzecznictwo. Sąd Rejonowy uznał, że rodzice małoletniej N. H. dowiedzieli się najwcześniej o tytule powołania swojej córki do spadku po M. H. (2) w dniu 10 maja 2011r., kiedy to R. H. odrzucił spadek po M. H. (2). Mimo to rodzice małoletniej już w dniu 26 stycznia 2011r. złożyli wniosek o wyrażenie przez sąd zgody na odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej N.. Zgodnie zatem z przywołanym przez Sąd I instancji orzecznictwem Sądu Najwyższego, sześciomiesięczny termin nie biegł aż do uprawomocnienia się postanowienia Sądu wyrażającego zgodę na odrzucenie spadku w imieniu małoletniej, to jest do dnia 21 czerwca 2011 r. Termin powyższy zaczął biec, zatem od dnia 22 czerwca 2011 r., zakończył się - najpóźniej w dniu 22 grudnia 2011 r. Rodzice małoletniej złożyli oświadczenie o odrzuceniu spadku w jej imieniu dopiero w dniu 16 września 2015 r., dlatego Sąd Rejonowy przyjął, iż przekroczyli oni termin na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej. Sąd Rejonowy wskazał, że strony postępowania zgodnie podały także, iż o swoim błędzie powzięły informację z toczącego się postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po M. H. (2) (sygn. akt. I Ns (...)) - wszczętego na wniosek z dnia 2 kwietnia 2014 r. - zachowując termin określony w art. 88 § 2 k.c. W drugiej kolejności Sąd Rejonowy ustalał czy w niniejszej sprawie zaszyły przesłanki pozwalające na uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej z uwagi na działanie pod wpływem błędu, powołując się na treść przepisów art. 1019 § 1 i § 2 oraz § 3 k.c. oraz na art. 84 § 1 i 2 k.c. Sąd Rejonowy stwierdził, że niezłożenie przez wnioskodawczynię i uczestnika w ustawowym terminie (art. 1015 § 1 k.c.) oświadczenia o odrzuceniu spadku nie było następstwem błędu, który dotyczył czynności prawnej i był istotny. Sąd Rejonowy następnie powołując się na przepis art. 84 § 2 k.c. oraz poglądy wyrażone w doktrynie i orzecznictwie wyjaśnił istotę błędu jako przyczyny uchylenia się od skutków czynności prawnych. Sąd Rejonowy uznał w konsekwencji, że na kanwie analizowanej sprawy nie sposób przyjąć, aby wnioskodawczyni i uczestnik pozostawali w błędzie, co do treści czynności prawnej (oświadczenia o odrzuceniu spadku) oraz aby błąd ten był istotny. Sąd Rejonowy wyjaśnił, że nie stanowi błędu prawnie doniosłego (pozwalającego na uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie) mylne

przekonanie stron, iż ich bierne zachowanie samo przez się stanowi odrzucenie spadku, a mówiąc bardziej precyzyjnie, iż samo postanowienie sądu o zezwoleniu na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku stanowi w istocie takie oświadczenie. W ocenie Sądu I instancji, wnioskodawca oraz uczestnik nie wskazali szczególnych okoliczności pozwalających na odmienną ocenę swojego zaniechania, które zdaniem Sądu wynikało z braku zachowania należytej staranności w postaci nieprzedsięwzięcia dalszych czynności mających na celu definitywne odrzucenie spadku po zmarłym spadkodawcy. Sąd Rejonowy dodał, iż doświadczenie zawodowe wskazuje, iż w zdecydowanej większości przypadków Sąd wydający postanowienie zezwalające na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego informuje uczestników postępowania o dalszych czynnościach koniecznych do odrzucenia spadku. Nadto już z samej treści postanowienia z dnia 30 maja 2011 r. wynika, iż treścią postanowienia było jedynie „zezwolenie na odrzucenie spadku” nie zaś „odrzucenie spadku”. Wnioskodawczyni oraz uczestnik dysponowali odpisem postanowienia. Świadczy o tym przedłożenie jego kopii do akt niniejszej sprawy. Brak zapoznania się przez uczestników z treścią postanowienia z dnia 30 maja 2011 r. czy też powierzchowna jego analiza w przekonaniu Sądu I instancji nie może stanowić podstawy uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej córki stron w terminie. Sąd Rejonowy zważył, że z całą pewnością nie może stanowić podstawy uchylenia się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie i uzasadniać błędnie doniosłego brak wykształcenia prawniczego stron, ponieważ każdorazowe zezwolenie przez Sąd na sanowane zaniedbań i niedopatrzeń po stronie uczestników postępowania powodowałoby sparaliżowanie wymiaru sprawiedliwości oraz długotrwałą niepewność w zakresie stosunków prawnych występujących w obrocie prawnym, tutaj w zakresie losów spadku po zmarłym spadkodawcy. Sąd Rejonowy w konsekwencji przyjął, że wszystkie ustalenia stanu faktycznego, jak również zeznania rodziców małoletniej N. H. wskazują jednoznacznie, iż powodem niezłożenia oświadczenia w imieniu małoletniej córki stron o odrzuceniu spadku była niezajomość prawa, co w ocenie tego Sądu nie może stanowić usprawiedliwienia i w konsekwencji prowadzić do zatwierdzenia skutków złożonego przez strony oświadczenia na rozprawie w dniu 16 września 2015 r. O kosztach orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożyła wnioskodawczyni W. H. (1), zaskarżając je w całości.

Skarżąca zarzuciła orzeczeniu naruszenie prawa materialnego przez jego błędną wykładnię tj. art. 1019 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 84 § 1 i § 2 k.c., polegające na tym, iż Sąd I instancji odmówił zatwierdzenia uchylenia się przez W. H. (1) i R. H. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia woli w imieniu małoletniej N. H. w przedmiocie odrzucenia spadku po M. H. (2) zmarłym w dniu (...) w P., poprzez przyjęcie iż niezłożenie przez uczestnika i wnioskodawczynię w ustawowym terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez małoletnią N. H. nie było następstwem błędu, który dotyczył czynności prawnej i był istotny, a ponadto wynikał z niedołożenia przez wnioskodawczynię i uczestnika należytej staranności podczas gdy zebrany w toku postępowania przed Sądem I Instancji materiał dowodowy nakazuje prowadzić do przeciwnych wniosków, a rzekoma przesłanka należytej staranności nie jest elementem konstytutywnym przepisu art. 1019 i 84 k.c., a skoro tak to nie powinna być kryterium przy wydaniu postanowienia w sprawie.

Skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że Sąd zatwierdza uchylenie się przez W. H. (1) i R. H. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia woli w imieniu małoletniej N. H. w przedmiocie odrzucenia spadku po M. H. (2) zmarłym w dniu (...)r. w P..

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja doprowadziła do uchylenia zaskarżonego orzeczenia, zniesienia postępowania w zakresie rozprawy z dnia 16 września 2015 r. i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd odwoławczy z urzędu stwierdził nieważność postępowania, polegającą na pozbawieniu możliwości obrony swych praw uczestnika postępowania. Na podstawie z art. 378 § 1 k.p.c., Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Sąd Okręgowy był zatem zobowiązany do rozważania w niniejszej sprawie czy nie doszło do nieważności postępowania. W razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyła zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie w

zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Na tle przytoczonych norm podkreślić należy kwestie kluczowe: stwierdzenie nieważności postępowania dokonuje się niezależnie od tego czy apelant powołał się na to uchybienie; pomimo nieważności postępowania orzeczenie zapadłe w pierwszej instancji nie podlega uchyleniu w części niezaskarżonej, bowiem w tym zakresie jest ono już prawomocne; sądowi odwoławczemu nie pozostawia się wyboru co do sposobu rozstrzygnięcia w sprawie gdzie stwierdził nieważność postępowania; sąd drugiej instancji nie przystępuje do rozpoznania zarzutów odnoszących się do meritum.

W okolicznościach przedmiotowej sprawy, po dokonaniu analizy zgromadzonego materiału dowodowego, Sąd Okręgowy uznał, że postępowanie przed Sądem I instancji, dotknięte było nieważnością z przyczyn, o których mowa w treści art. 379 pkt 5 k.p.c., tj. z powodu pozbawienia uczestnika K. H. (1) możliwości obrony swoich praw.

Z judykatury Sądu Najwyższego wynika, że pozbawienie strony możliwości działania ma miejsce, „gdy z powodu wadliwości procesowych sądu lub czynności strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów postępowania, strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, a skutki tych wadliwości nie zostały usunięte przed wydaniem orzeczenia” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, LEX nr 424321). Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz, czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Nie każde, więc naruszenie przepisów proceduralnych może być w ten sposób traktowane. Trzeba też zwrócić uwagę, że uczestnictwo w procesie, podejmowanie czynności procesowych, udział w rozprawach i innych czynnościach jest prawem, nie zaś obowiązkiem strony, obowiązkiem sądu jest natomiast zapewnienie jej takiej możliwości (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2010 r., II CSK 404/09, LEX 590206).

W ocenie Sądu Okręgowego, uczestnik postępowania K. H. (1) został pozbawiony możliwości obrony swoich praw na rozprawie w dniu 16 września 2015 r., bezpośrednio poprzedzającej wydanie zaskarżonego postanowienia. Sąd Rejonowy przeprowadził tę rozprawę pod nieobecność uczestnika postępowania, stwierdzając że uczestnik nie stawił się – prawidłowo zawiadomiony o terminie. Tymczasem z dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy (w tym w szczególności zwrotnych potwierdzeń odbioru korespondencji zawierającej zawiadomienie o terminie rozprawy wyznaczonej na dzień 16 września 2015 r.), wynika, że K. H. (1) nie został w ogóle zawiadomiony o tym terminie. Wprawdzie w zarządzeniu z dnia 14 lipca 2015 r. Przewodniczący polecił zawiadomić o terminie rozprawy uczestników postępowania wymienionych w postanowieniu z dnia 14 lipca 2015 r. czyli m.in. K. H. (1), jednak zarządzenie to nie zostało prawidłowo wykonane. Z dokumentów znajdujących się na k. 20, 22, 32 i 33 wynika, że korespondencja zawierająca zawiadomienie o rozprawie została omyłkowo dwukrotnie wysłana do uczestnika K. H. (2), natomiast nie wysłano korespondencji do K. H. (1). W tych okolicznościach, stwierdzenie przez Przewodniczącego na rozprawie w dniu 16 września 2015 r., że pozostali uczestnicy postępowania nie stawili się – prawidłowo zawiadomieni o terminie, było błędne w stosunku do uczestnika K. H. (1), któremu niewątpliwie tego zawiadomienia nie doręczono.

Uwzględniając powyższe okoliczności, w ocenie Sądu Okręgowego, w badanej sprawie zaistniała przesłanka nieważności postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c., co uzasadniało uchylenie orzeczenia, zniesienie postępowania przeprowadzonego na rozprawie w dniu 16 września 2015 r. roku oraz przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Nadto należy zauważyć, że w piśmiennictwie oraz orzecznictwie wyrażony został zgodny pogląd, że uczestnikami postępowania w przedmiocie uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku są wszyscy uczestnicy postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, nad czym Sąd pierwszej instancji winien czuwać.

Ponadto podkreślić należy, iż uczestniczką postępowania jest małoletnia S. H. (1) reprezentowana przez przedstawicieli ustawowych K. H. (2) i M. H. (1), a z sentencji postanowienia z dnia 14 lipca 2015 roku wynika, iż Sąd

Rejonowy wezwał do udziału w sprawie K. H. (2) i M. H. (1) przedstawicieli ustawowych małoletniej S. H. (2). Sąd pierwszej instancji winien prawidłowo wezwać uczestniczkę do udziału w sprawie.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy orzekł na podstawie przepisu art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy przeprowadzi postępowanie w zakresie zniesionym przez Sąd Okręgowy, w sposób wolny od uchybień proceduralnych, nadto prawidłowo ustalając krąg uczestników postępowania.

Stwierdzenie przez Sąd Okręgowy nieważności postępowania, czyni bezprzedmiotowym w tej sytuacji wypowiedzianie się w zakresie zarzutów objętych środkiem odwoławczym.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeknie Sąd Rejonowy na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.

/-/ Brygida Łagodzińska /-/ Michał Wysocki /-/ Arleta Lewandowska